

חבל נחלתו

הזמן שקצבו עמו אינו רשאי להתפטר ממשרתו ללא סיבות מוחלטות המונעות ממנו לגמרי את עבודתו בתור רב הקהילה. ורק אם אין ביכולתו לגמרי לעשות את משרתו רשאי להתפטר, או אם הביא רב אחר במקומו הראוי באישיותו וכשרונותיו למלא את מקומו.

ואין מורידין". להסתלק מתקיד של רבנות ושררה – זאת אין לעשות. "רבנו (=רא"ז מלצר) שרזחח בנושא זה גם עם ה"חפץ חיים", והוא השיב לו: דרך העולם שעוברים תמיד לרבנות גדולה יותר".

מסקנה

רב שעושה תפקידו כראוי אפילו עבר

סימן כז

לימוד תורה לנכרי

וכתב על כך הרשב"א (ב"ק לח ע"א): "אפילו הוא גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככ"ג. פי' עוסק בתורת שבע מצות בני נח קאמר אבל בתורה שלמה שלנו אדרבה אסור לו וחייב מיתה כבא על נערה מאורסה דכתיב תורה צוה לנו משה מורשה וכדאיתא בפרק ארבע מיתות". משמעות הגמרא והרשב"א שהאיסור לנכרי הוא איסור מוחלט, שאינו תלוי בתנאי – התורה ניתנה דוקא לישראל וכל עיסוק של נכרי בתורה הוא פלישה לרשות שאינה שלו. ולכן חייב מיתה. הרמב"ם (הל' מלכים פ"י ה"ט) השמיט בי"ד החזקה את האיסור ללמד נכרי ד"ת (יובא להלן). אולם הזכיר את האיסור לגוי עצמו ללמוד ופסק: "עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו, כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם

שאלה

במכללה למשפטים יש סטודנטים גויים. במסגרת לימוד משפטים ישנם קורסים במשפט עברי האם מותר ללמדם לנכרי?

תשובה

א. נאמר במסכת סנהדרין (נט ע"א): "ואמר רבי יוחנן: נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים ל"ג) תורה צוה לנו משה מורשה – לנו מורשה ולא להם. – וליחשבה גבי שבע מצות! מאן דאמר מורשה – מיגזל קא גזיל לה, מאן דאמר מאורסה – דינו כנערה המאורסה, דבסקילה. מיתיבי, היה רבי מאיר אומר: מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול – שנאמר (ויקרא י"ח) אשר יעשה אתם האדם וחי בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא האדם. הא למדת: שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול! – התם בשבע מצות דידהו". עולה שנכרי שעוסק בתורה עובר באיסור או של גזל או של עריות וחייב מיתה (ואינו נהרג ע"י לקמן), ומותר לעסוק בשבע מצותיו.

התורה שלא נשתנה, ורק מגלים בה פנים בפרושם המופסד ומפרשים זאת בפירושים, שהם ידועים בהם, ואם יעמידום על הפרוש הנכון, אפשר שיחזרו למוטב, ואפילו לא יחזרו, כשרוצים שיחזרו, לא יבוא לנו מזה מכשול ולא ימצאו בכתיבה דבר שונה מכתובינו".

לפי ההלכה ב"ד החזקה משמעותו קרובה לנראה מהרשב"א, אולם לפי תשובתו נראה שאיסור הלימוד לנכרי הן מצד עצמו והן מצד ישראל המלמדו הוא מחמת שיפרשם שלא כראוי או שיבדה לעצמו דת. עוד נראה מהרמב"ם שתורה שבכתב מותר ללמד נוצרים שכן הם מתייחסים אליה כקדושה ומאמינים שהיא מן השמים, ורק לישמעאלים אסור ללמדם. ומשמע שתורה שבע"פ אין ללמדם מפני שלא קבלוה עליהם ואינם מכירים בה. **בציץ אליעזר** (ח"א סי' כה) כתב על תשובה זו: "ובטח כוונת הרמב"ם ללמדם רק המצוות הנלמדים משבע מצוות אשר על זה היתה השאלה שנשאל". ואיני יודע מאין שאב את דבריו שכן הרמב"ם לא רמז על כך מאומה. ומצאתי כדברי בשו"ת שרידי אש (ח"ב סי' נו) שכתב: "ונראה שמה שכתב הרמב"ם שמותר ללמד המצוות לנוצרים ופירושים לאו דווקא ב' מצוות שמותר, כמבואר בסנהדרין דף נ"ט, שא"כ למה לו לרמב"ם לכתוב את טעמו הנ"ל, וראה בהלכה י', שם: "ב"נ שרצה לעשות מצוה" וכו'". (ועי' לקמן בדברי שו"ת משנה הלכות שהבין כצ"א).

המאירי (סנהדרין נט ע"א) כתב: "וכן הדין אם עסק בתורה שלא לכוונת קיום עקרי מצוותיה אלא שלבו חפץ לירד לידיעת תורתנו ולתלמודינו ראוי לינעש, מפני שבני אדם סבורין עליו שהוא משלנו מתוך שראין

עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג". **ובהלכה הבאה כתב**: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה... ובאר הרדב"ז: "ב"נ שרצה לעשות מצוה וכו'. ואם רצה לעשות באומרו שנצטווה עליה אין מניחין אותו לעשותה אלא אם עשאה כדי לקבל עליה שכר כמי שאינו מצווה ועושה וכן דקדק רבינו וכתב כדי לקבל שכר. ומ"מ במצוות שצריכין קדושה וטהרה כגון תפילין ס"ת ומזוזה אני חוכך להחמיר שלא יניחו אותם לעשותן".

הרמב"ם בתשובתו הסביר זאת (סי' קמט): "שאלה: מאמר ר' יוחנן גוי שנעסק בתורה חייב מיתה, האם זה הלכה והחייב כל בר ישראל להמנע (מלמדו) דבר מן המצוות חוץ משבע מצוות או להעמידו עליהן, אם לאו?" "התשובה: היא הלכה בלא ספק. וכאשר יד ישראל תקיפה עליהם, מונעים אותו מתלמוד תורה עד שיתגייר. אבל לא יהרג, אם עסק בתורה, לפי שאמר חייב מיתה ולא אמר נהרג כמו שאמרו על שבע מצוות בן נח נהרג. **ומותר ללמד המצוות לנוצרים ולמשכס אל דתנו**, ואינו מותר דבר מזה לישמעאלים, לפי מה שידוע לכם על אמונתם, שתורה זו אינה מן השמים, וכאשר ילמדום דבר מן כתוביה (וימצאוהו) מתנגד למה שבדו הם מלבם לפי ערבוב הסיפורים ובלבול העניינים אשר באו להם, (הרי) לא תהיה זו ראייה אצלם, שטעות בידיהם, אלא יפרשוה לפי הקדמותיהם המופסדות ויוכלו להשיב עלינו בזה בטענתם ויטעו כל גר וישראל, שאין לו דעת, ויהיה זה מכשול לישראל האסורין ביניהם בעונותם. אבל הערלים (=ר"ל הנוצרים) מאמינים בנוסח

חבל נחלתו

תורה ועל זה נאמר מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי". משמע שבמקום שאין חשש כזה אין איסור למסור ד"ת לנכרי. לעומתו בתוספות ר"ד (ב"ק לח ע"א) סבר כרשב"א וכתב: "בפ' ארבע מיתות אוקמינן לה דוקא בשבע מצות דידהו אבל אם עוסק בתורה חייב מיתה כבא על נערה מאורשה. וא"כ המלמד תורה לב"נ עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול כדאמרי' במושיט אבר מן החי לב"נ".

וכן הביא השלטי גבורים (ע"ז ו ע"א מדפי הרי"ף): "לשון ריא"ז בפרק ד' מיתות עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה לנו ולא להם והרי הוא בכלל גזל שהוא גזול ירושתנו. ונראה בעיני שישראל המלמדו תורה הרי הוא עובר על ולפני עור ולא נאמר כל זה אלא בתורת משה ומצוותיה שנצטוו בהן ישראל, אבל נביאים וכתובים נראה בעיני שמוותר ללמדו שרואה בהן נחמות האמורים לישראל ותשובות שראוי להאמין לאפיקורסין וע"י כן אפשר שישלים דרכו".

מתבאר מדברי הרי"ד ונכדו הריא"ז שהאיסור על נכרי ללמוד תורה הוא מצד גזל ירושתנו, והאיסור עלינו ללמדו הוא מצד לפני עוור, ואף שר' אמי הביא פסוק אחר זו כוונתו. ומוסיף הריא"ז שלדעתו נביאים וכתובים מותר ללמדם מפני שעל ידם יזכה הנכרי להודות בסגולת ישראל.

ונראה לסייע לריא"ז מפירושי סידור התפילה לרוקח (כט) הללויה כי טוב זמרה עמוד קעו): שכתב: "לא עשה כן לכל גוי אמר ר' אליעזר אין מוסרין דברי תורה לגוי שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, ר"ל התורה שמתחלת בב' ומסתיימת בל' אינם יודעים". משמע שדוקא תורה

אותו יודע ובאו לטעות אחריו... וכש"כ אם חקירתו לדעת לבא עד תכלית שלימות תורתנו עד שאם ימצאנה שלימה יחזור ויתגיר, וכש"כ אם עוסק ומקיים עקרי מצוותיה לשמה אף בשאר חלקים שבה שלא משבע מצוות". עולה מדברי המאירי שהעיקוב לנכרי ללמוד תורה הוא מצד שיטעו בו שהוא מישראל כגון בילד נכרי שאינו עומד לפני גיור שלומד עם ילדי ישראל (עי' בתשובת מנחת יצחק ח"ג סי' צח), אבל אם לומד במסגרת העשרה או קורס משלים הוא אינו עובר איסור בכך. עוד עולה מדבריו שאם לומד על מנת לקיים מותר ומצוה תחשב לו.

לסיכום פרק זה נראה שהאיסור על נכרי ללמוד תורה מג' טעמים: פשט הגמרא שהתורה ניתנה לישראל בלבד וכל לימוד שלהם הוא גזל ושימוש במה שלא נועד להם. מהרמב"ם משמע שהאיסור מצד שמפרשים אותה לדעתם או שבודים דת לעצמם ולכן מתיר ללמד תושב"כ לנוצרים. מהמאירי משמע שהאיסור נובע מחמת שיחשבו אותו לישראל, אבל אם אין חשש לכך מותר לו ללמוד תורה.

לאחר עיון זה נעבור לאיסור הלימוד ע"י ישראל לנכרי.

ב. נאמר במסכת חגיגה (יג ע"א): "ואמר רבי אמי: אין מוסרין דברי תורה לנכרי, שנאמר (תהלים קמ"ז) לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום".

המאירי (חגיגה יג ע"א) נאמן לדרכו שהאיסור אינו עצמי אלא נובע מהחשש לתוצאות: "אין מוסרין סתרי תורה אלא לאדם הגון ואין מוסרין סתרי תורה לגוי והוא מי שעובד לאילים ולצבא השמים שמאחר שהוא כופר בעיקר היאך אנו מלמדין אותו

שבכתב אסור ללמדם אבל נביאים וכתובים מותר.

וכתב תוספות (חגיגה שם ד"ה אין מוסרין):
 "היה קשה להר"ד אלחנן תיפוק ליה דעובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה כדאמר בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נט. ושם) עובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר אלפני עור לא תתן מכשול. וכי תימא ב' מצות דידהו דאינו חייב מיתה כדאמר הש"ס התם והא מצוה איכא למוסרם להם ונפקא לן מהאי קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח) כהן ולוי לא נאמר אלא אדם שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה וכו' וי"ל דהכא מיירי אפילו היכא דאיכא עובד כוכבים אחר שרוצה ללמדו דליכא לפני עור כדאמרין בע"ז (דף ו:)- המושיט כוס יין לנזיר עובר אלפני עור והני מיילי דקאי אתרי עברא דנהרא שבלאו נתינתו אי אפשר להביאו אליו, אבל אי לאו הכי אינו עובר אלפני עור, הכא נמי אפילו במקום שעובד כוכבים אחר רוצה ללמדו דליכא לפני עור מכל מקום אסור משום מגיד דבריו ליעקב וכו' (תהלים קמז)."

תוס' אינו מתייחס לאיסור שמעלה ר' אמי, אלא שואל מצד איסור הנכרי בעצמו ומצד לפני עוור ועונה שמדובר שיש נכרי אשר רוצה ללמדו ולכן אין כאן תרי עברי נהרא. ושולל תוס' את האפשרות לומר שמדובר בלימוד שבע מצוות ב"נ שכן אותן מצוה ללמד את הנכרי.

המהרש"א (חידושי אגדות שם) מדייק מלשון הגמרא שדוקא טעמי מצוות וסודותיהן אסור ללמד לנכרי: "לא קאמר אין מלמדין תורה לעובדי כוכבים דהא ודאי ב' מצות דידהו מלמדין אותן ובשאר מצוות התורה עובד כוכבים הלומד אותה חייב

בנפשו אלא דהכא נלמד מענינו דאין מוסרין לעובדי כוכבים היינו טעם וסוד המצות ואפי' ב' מצות שלהם אין מוסרין להם סודן וטעמן וע"ז מייתי ליה מקרא דכתיב מגיד דבריו ליעקב וגם טעם חקים ומשפטים גו' דהיינו חקים ומשפטים של דת האלהים ולא כן עשה לכל גוי דגם משפטים ודת הנימוסית שלהם שחייבים לקיים שהדינין הוא א' מז' מצות שנצטוו בני נח מ"מ בל ידעום טעמם וסוד הענינים ובוה יתיישב קושית התוס' בשם ר"א. היינו אפילו מצוות של נכרים מזמב"נ מותר ללמדם את ההלכות, אך לא את הטעמים שהם לא נמסרו לנכרים.

המהר"ץ חיות (חגיגה יג ע"א) חולק על המהרש"א וכותב שמהמדרשים משמע שאין מוסרים להם ד"ת כלל אף בלא טעמים וסודות. והזכיר בשם שטמ"ק (כתובות ספ"ב) שחילק בין תורה שבכתב לתושבע"פ. ובעניי לא מצאתי כן אלא תלמידי רבינו יונה כתבו: "שאם היה עבד לא היה מניחו רבו ללמוד תורה בקביעות עם מלמד דאסור לאדם שילמד את עבדו תורה".

בשו"ת רבי אליהו מזרחי כתב כמהרש"א (סי' נז) ודייק כן מהרשב"ם: "ובבתרא פרק יש נוחלין תניא בכ"ד בו תבנא לדינא שהיו צדוקים אומרים תירש הבת עם בת הבן. נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שוטים מנין לכם זה ולא היה אחד מהם שהשיבו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר: ומה בת בני הבא מכח כחי תירשני בתי הבאה מכחי אינו דין שתירשני. וקרא עליו המקרא הזה אלה בני שעיר החרי יושבי הארץ לוטן ושוכל וצבעון וענה וכתביב ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ענה וכו'. אמ' ליה רבי

חבל נחלתו

כדי שלא יעבור הנכרי באיסור לימוד תורה. ומוכיח דבריו: "ותדע לך דהכי הוא דברשות ישראל ש"ד שהרי בהרבה מקומות מצינו שהשיבו חכמי' לנכרי' על שאלותם בד"ת, ובפ"ג דע"ז (דף מד) תנן ששאל נכרי אחד את ר"ג כתי' לא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ וכו' והשיב אני לא באתי בגבולה וכו' וא"א נעשה מרחץ לנוי וכו' ד"א אם נותנין לך וכו', ואיך השיב הא איכא משום לפני עור... א"ו ברשות ישראל ש"ד. וכ"ת אכתי האיך השיבו הא מ"מ איכא איסורא משום מגיד דבריו ליעקב וכדר"א. ו"ל דהא אינו אלא אסמכתא בעלמא ומדרבנן בשאל ממנו ד"ת ומושיבו ל"ל בה כיון שאין זה אלא דרך עראי ויש בו משום דרכי שלום לא גזרו רבנן". ומסיים: "מיהו למ"ד דינו כנערה המאורסה ולפי"ז אפי' ברשות אסור תקשה כל הני עובדא דמצינו שהשיבו חכמים לנכרים על שאלותם הא איכא משום לפני עור".

השפת אמת (חגיגה שם) דוחה את תירוצו של הטור"א שבנתינת רשות מותר ללמד שהרי הנכרי גוזל את כלל ישראל "ומאן שביק ומאן מחיל". עוד הוא דוחה את ראיות הטור"א שחז"ל ענו לנכרי על שאלות בתורה: "נ"ל דדוקא למסור להם ד"ת אסור אבל כשעכו"ם יודע הפסוק וטועה בו מותרין לפרש לו כדי שלא יחשוב אותנו כעוברין עמ"ש בתורה".

ונתן השפ"א הסבר משלו מתי מותר למסור ד"ת לגוי: "ולולי דבריהם ה" נראה דהתם דוקא לעסוק בתורה אסור משום דכתיב תורה צוה לנו כו' אבל למסור לו דין ודבר מיוחד שכך היא דין תורה לא הוי ילפינן מתורה צוה, ואפשר נמי דדוקא תורה שבכתב ילפינן מתורה צוה ולא שבע"פ וכ"ש

בכך אתה פוטרני? אמר ליה: שוטה לא תהא תורה תמימה שלנו כשיחה בטלה שלכם. ופירש רשב"ם ז"ל ואמר: ומיהו מעיקרא לא היה חפץ לגלות לו טעמו של דבר דאסור לגלות להם טעמי התורה. ומשמע הא שאר דברים שאינם נקראים טעמי תורה לית לן בה דאם לא כן אסור ללמדם מיבעי ליה ואפילו טעמי תורה נמי אינו אסור להודיעם להם אלא היכא דאפשר לדחות בקש אבל היכא דאי אפשר לדחותם מותר להודיעם להם שהרי מצינו שגלה להם רבן יוחנן טעמו של דבר כשראה שהרגיש הצדוקי בדבר ואמר לו רבי בכך אתה פוטרני, שמע מינה שאפילו בדברי תורה נהי שאין ראוי לכתחלה ללמדם מכל מקום אם נפל שום אחד ממנו ביוכוח עם הצדוקי ואין אנחנו יכולים לדחות הצדוקי בקש צריך להודיעו טעמו של דבר מפני חלול השם". וכן בתפא"י למשניות (זבחים פ"ד סי' לו) כתב שהוראה בלא טעם אינה בגדר תורה שאסור ללמדה לנכרי. וכן בשו"ת מחנה חיים (סי' ז).

בשו"ת קול מבשר (ח"ב סי' יז) התייחס לדברי הרא"ם: "ועוד י"ל שגם הרא"ם לא התיר ללמד את הקראים תורה אלא בדרך עראי אבל לא בקביעות, כהא דאמרינן בחגיגה דף י"ג ע"א: אין מוסרין דברי תורה לגוי שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, וכתב הטורי אבן שם דבדרך עראי מותר". ובהמשך הביא ראיה לטורי אבן שבדרך עראי מותר.

ג. בטורי אבן (על חגיגה) חילק עפ"י הגמרא בסנהדרין (נט ע"א) שיש שאמרו שהאיסור לגוי ללמוד תורה הוא משום גזל ויש אומרים שעובר בעריות שהתורה מאורסת לישראל. ועפ"ז דייק השאג"א שאם משום גזל מספיקה רשות של ישראל

שכרן. הם המילדים בניים לע"ז. כי אח"כ הם מהפכים למינות, כאשר שמענו וראינו בעו"ה. וה' מסר התורה בקבלה למשה לומר ליהושע, ויהושע לזקינים כו'. ולא הניח לכתוב התורה שבעל פה, כדי שלא יהפכו למינות, כדאיתא בפרקי דר' אליעזר. א"כ אותן האנשים החטאים בנפשותם ובגופם להפר עצת ה'. אשר לומדים עם האומות, לפע"ד גדול עונם מנשוא. ולא יראו בנחמות ציון". ואף השל"ה במס' שבועות הביא דברי הרש"ל.

המהרש"ל, ממשיך את הקו העיקרי בראשונים של איסור ללמד תורה לנכרי, ולא מצד לפני עוור בלבד, אלא איסור מוחלט, ורק עפ"י גזירת מלכות מותר בשעת הדחק, אבל ללמוד עם נכרי סתם בשכירות — אסור.

ה. לעומת כל הראשונים והאחרונים שהובאו עד עתה יצא בעל הבאר שבע (באר מים חיים סי' יד) לחדש שדין איסור לימוד לנכרי לא הובא במפורש ע"י הפוסקים כיון שלא נפסק להלכה. את ראיותיו הוא משתית על סוגיא בב"ב (כא ע"א) המתירה למלמד תינוקות לפתוח ת"ת על אף הרעש ואוסרת למלמד ילדים נכרים לפתוח בית ספר בגלל הרעש. ומסביר הבאר שבע שמדובר בלימוד תורה לנכרים. וראייתו מאד תמוהה, כיון שהפשט הוא שהמדובר על לימוד שפתם וחשבון (וכ"פ רבנו גרשום שם) ואע"פ שגם אצל ישראל אסור לפתוח בית ספר ללמודי חול במבוי בגלל הרעש. אולם סתם בית ספר של ישראל הוא ללימוד תורה ואילו סתם ב"ס של נכרים הוא ללימוד חול. ואולי אם עיקר הלימוד לישראל הוא תורה מותר לצרף גם לימודי חול באותו מקום על אף הרעש. ואמנם האחרונים כולם דחו דבריו.

דין פרטי, והנה המפרשים עמדו על מה שהשמיעו הפוס' דין זה ע"ש בשו"ת באר שבע (סי' י"ד) ואפ"ל דממעשה דתלמי המלך שהתירו חכמים לכתוב התורה יונית בכלל זה הותר למסור להם דברי תורה וצ"ע".

הוא נותן פסוק חדש לאיסור ללמד תורה לנכרי — "תורה ציוה לנו משה", ומעלה כמה דרכים להיתר: ראשית דין ודבר מיוחד בתורה. ועוד שדוקא תושב"כ אסור אבל דין פרטי מתושבע"פ מותר. ומעלה סברא שמא כל האיסור ללימוד נכרי בטל עם כתיבת התורה ביונית לתלמי.

ד. מקור נוסף המלמד על לימוד תורה לנכרי בבבא קמא (לא ע"א): "ת"ר: וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם, קראו ושנו ושלשו".... ושואלים תוס' על אתר: "וא"ת והא אמרינן בחגיגה (דף יג.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב (תהלים קמז), ויש לומר דבע"כ עשו ע"פ דברי המושל ולא נתחייבו למסור עצמן אי נמי עשו עצמם גרים כדאי' בספרי דפרשה אף חובב עמיס". וכ"כ הרשב"א. וכן הרא"ה (מובא בשטמ"ק) כתב שהתחפשו לישראל ולכן למדום, שאל"כ אסור ללמדם.

המהרש"ל בספר ים של שלמה (ב"ק פ"ד סי' ט) לומד מהמעשה בסרדיוטים: "דין שאסור ללמוד תורה עם הגוים, אפילו משום שלום מלכות, אם לא בהכרח סכנת נפש, אז אין צריך למסור עצמו"....

עוד הוא מסיק בהמשך: "משמע מכאן דלא שרי ללמוד תורה לגוי, אף משום שלום מלכות. וק"ו משום שכר הנאה, אם לא בגזירה והכרח. ואוי להם לאותם שנמצאו במדינת ספרד ולועזו וארץ ישמעאל, הלומדים תורת ה' עם האומות בעבור הנאתן, ותשלומי

חבל נחלתו

כדמצינו במדרש ובגמרא שקב"ה גילה את התורה לכל אומה ולשון ועיין תוס' בסוטה ל"ה וגמרא סנהדרין נ"ט בזה אין איסור ללמוד לעכו"ם. וע' בט"ז א"ח סי' מ"ו בברכת אקב"ו לעסוק בד"ת דעוסק הוא בטורח ויגיעה ובפלפול במשא ומתן בהלכות התורה. ומה"ט אר"י בסנהדרין נ"ט גוי העוסק דייקא בתורה ח"מ ולא אמר לשון לימוד דלימוד שיך על תורה שבכתב ועסק הוה על תורה שבע"פ שוב מצאתי חילוקי כנ"ל בספר המצרף סי' צ"ז ע"ש שהאריך מאד בזה".

וכן כתב הנצי"ב (שו"ת משיב דבר ח"ב סי' ע"ז) ז"ל: "מש"כ בבר"י דוהו בכלל אין מוסרין ד"ת לנכרי כו' לא נראה כלל דאפילו ללמוד תורה שבכתב לנכרי אין איסור. וה' צוה ליהושע לכתוב התורה בשבעים לשון בשביל אוה"ע. ופי' ומשפטים בל ידעום הוא דינים הנלמד מחקי התורה שהיא נדרשת בהם. כמו שבארנו בס"ד בהרחב דבר בויקרא י"ח ה'. ויש להוסיף דרבתינו בעהתו"ס הבינו הכי שהרי בב"ק (ל"ח) עמדו על הא דאי' קראו ושנו ושלשו. מהא דאי' בחגיגה אין מוסרין כו' ואמאי דקדקו רבותינו ז"ל להקשות על אלו הדברים. אלא משום דפי' דברים אלו הוא כדאיתא בחגיגה (י' ב) כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד ונשתלשו בערבות מואב. וביאור הדברים דתורה שבכתב כמו שהוא נאמר בסיני ונשנה סדר משנה בא"מ כדאי' בפ' כיצד מעברין כיצד סדר משנה כו' ובערבות מואב מסר סדר התלמוד האיך נלמדו המשניות מכללי התורה כדאי' בנדרים (ל"ז) דלא נתנה פלפולה של תורה אלא למשה. והוא נהג בה טובת עין ונתנה לישראל וזה הי' בערבות מואב. וזהו דברו ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות.

וכן כתב במפורש בחידושי הריטב"א (ב"ב כא ע"א): "בתינוקות דגויים. פי' שמלמדים אומנות וה"ה ישראל אלא אורחא דמילתא נקט שדרך תינוקות דישאל ומצותם ללומדם תורה ואסור ללמד תורה לגוי דכתיב ומשפטים בל ידעום, ואע"פ שאסור ללומדם אומנות (=לנכרים), משום איבה שרי, אבל ללומדם תורה לעולם אסור". היינו דין לימוד אומנות לישראל כדין לימוד אומנות לנכרי לענין פתיחה במבוי, אלא שתינוקות ישראל בדר"כ לומדים תורה. ומחמיר הריטב"א שמשום איבה מותר ללמד נכרים אומנות אבל תורה אף משום איבה אסור. ומביא הב"ש את דברי השלטי גבורים בשם ריא"ז שהובאו לעיל. והבאר שבע עצמו סיים: "ועם כל זה אומר אני שומר נפשו ירחק מללמוד עמהם..."

המגן אברהם (או"ח סי' שלד ס"ק לד) הביא דברי הבאר שבע מהש"ג: "ובס' ב"ש כתב דמותר ללמוד עמהם נביאים וכתובים שיראו בנחמות ישראל ע"ש ובשל"ה החמיר מאד בדבר ע"ש ופשוט דשאר ספרים מותרים לכתוב בכל כתב, ובמרדכי פ"ק דמגילה ובהג"מ פ"א מתפילין כתבו שרינו יואל אסר לגר שלא היה יודע לשון הקודש להעתיק ספר חומש בלשון שלהם ע"ש ואפשר דס"ל דלא הוי עת לעשות לה' אלא בדבר שכולם שוים".

ו. יש מהאחרונים אשר חילקו בין לימוד תורה שבכתב שמותר ללמד לבין תורה שבע"פ שאסור ללמד.

כתב בשו"ת יהודה יעלה (ה"א או"ח סי' ד בהג"ה מנן המחבר): "לע"ד הא דאסור ללמוד תורה לעכו"ם היינו רק תורה שבע"פ שאינה בכתב רק נמסרה לישראל בע"פ מפה לאוזן, אבל תורה שבכתב בודאי נמסרה לכל

ד"ת לגוי, ואף שקצת מחכמי ישראל למדו תורה עם גוים כמו ר' עובדי' ספורנו שלמד עם רייכלין ור' אלי' בחור שלמד עם גוים כמו שמספר בהקדמתו לס' מסורת המסורת שלו, הם עשו זאת לטובת כלל ישראל, **ואעפ"כ צווחו עליהן גדולי ישראל ככרוכיא.** וכבר האריכו לענין אין מוסרין ד"ת לגוי שר"ת דבר שמואל סי' ע"ה שהחמיר מאד בדבר וס' באר שבע ושור"ת יד אליהו סי' מ"ח ושלטי הגבורים פ"ק דע"ז ולקט הקמח ד' ק"ז מה שהביא בשם שר"ת נשאל דוד כו".

ומוסיף הרד"צ הופמן הדרכה כיצד לשלב ילד שיש צד יהודי ביחוסו ואין רוצים לגיירו: "דהנה לפי דעת בעל יד אליהו מותר ללמוד עם הגוי שבע מצות שלו, דהיינו ע"ז, ג"ע, ש"ד, אבר מן החי, ברכת השם, גניבה וגזל וכל אביזריהו, ודינים (דהיינו אללגעמיינ מענשליכע געבאטע=מצוות שנוגעות לכלל היהדות). והשלטי גבורים בשם ריא"ז כתב וז"ל: נביאים וכתובים נראה בעיני שמוותר ללמוד שרואה בהם נחמות האמורים לישראל וכו' עכ"ל. ועפ"ז נראה לי שגם ספורי תוה"ק מותר ללמוד כדי שיראה מעשה נסים שנעשה השם לישראל וכדי שיכיר גבורתו וגדלו של הקב"ה וימנע מע"ז שהיא ראשונה משבע מצות בני נח. ועתה יוכל לחלק למוד הדת לשני חלקים כגון אם מלמד ד' שעות בשבוע ילמד ב' שעות נביאים וכתובים וספורי תורה, ומצות שגם בני נח מצווין כגון כל הני פרשיות בספר דברים שמזהירין על ע"ז, ומשפטים וכדומה. ובשתי שעות אחרות ילמד מצות שרק ישראל מצווה בהן (שבתות ומועדות, מאכלות אסורות, תפלות וכו'). ובלתי ספק יאבה האב שבנו יהי' חפשי מלמוד הזה... שאין לו שום תועלת בזה..."

ובשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדו"ק סימן

והוא כללי התורה והמדרשות וזהו חקים כדאיתא בקידושין (ל"ט) ואל המשפטים האיך ללמוד הדינים מכללים אלו. ודבר זה אסור למסור לאוה"ע שנא' ומשפטים כל ידעום. ומעתה דתני קראו ושנו ושלשו היינו תלמוד הקשו יפה הא ומשפטים כל ידעום כתיב. **אבל תורה שבכתב אין שום איסור ללמוד לגוי.**

ויש שהביאו ראייה מהגמ' בסוטה (לה ע"ב): "ת"ר: כיצד כתבו ישראל את התורה? רבי יהודה אומר: על גבי אבנים כתבוה, שנאמר: וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת וגו', ואחר כך סדו אותן בסיד; אמר לו רבי שמעון: לדבריך, היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה? אמר לו: בינה יתירה נתן בהם הקב"ה, ושיגרו נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה, ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להן ללמד ולא למדו; ר' שמעון אומר: על גבי סיד כתבוה, וכתבו להן למטה; למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו'". הרי שישראל כשעברו את הירדן כבר כתבו את התורה על מנת שהגויים ילמדו ולא למדו. וכן כתבו תוס' בסוטה. הא קמן שישראל כתבוה להם בע' לשון כדי שילמדוה, וא"כ ה"ה שמוותר ללמדה אף עתה. וכן כתב המהר"ץ חיות בסוטה לחלק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ.

ז. בין האחרונים מחלוקות עפ"י עיקרי הדעות שהובאו לעיל. כאשר רובם נוטים שאין ללמד לנכרי אפילו הלכות ללא באוריהן, ורק הקלו במידה ומלמדים לקבוצה שבתוכה נכרים, ואף אז זה בדוחק, ולקמן עיקרי דבריהם.

כתב בשו"ת מלמד להועיל (ח"ב, י"ד סי' עז): "...הנה בחגיגה י"ג ע"א איתא אין מוסרין

חבל נחלתו

הוא ללומדם בעצמו ולמוסרם ליהודים הנמצאים שם, לא נאסר מחמת שנמצא שם גם עכו"ם שג"כ ישמע ממילא הדברי תורה". וע"ע שו"ת ציץ אליעזר (חכ"א סי' כה).

ט. העמיק וחקר בשאלה זו בשו"ת שרידי אש (ח"ב סי' נה, נה). וחי' דש: "איברא, שהרמב"ם עצמו כתב שם בהלכה י': 'בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה'. אולם כפי הנראה מחלק הרמב"ם בין אם הוא עושה לשם מצוה עצמית, שיש בזה חידוש דת והוספת מצוות, לבין אם עושה בתור אינו מצווה ועושה לשם קבלת שכר [אח"כ מצאתי ברדב"ז שכ"כ]. ואפשר עוד, שהשביתה או העסק הגמור בתורה אסורים עליהם ביחוד לפי שהם כסימנים מובהקים לדת ישראל, ועכו"ם הקובע שבת או עוסק בתורה הרי כאלו מחדש דתם.

"מכל מקום, האיסור הוא רק אם הוא קובע הלימוד בתור מצוה ונהג בעצמו מנהג ישראל. וכן בשבת, אם קובע יום מיוחד לשביתה, כנ"ל. משא"כ אם הוא יושב בטל מתוך עצלות או לומד תורה מתוך אהבת חכמה כמו שלומדים שאר חכמות, או מתוך רצון גרידא להכיר תורתן של ישראל, אז אין שום איסור, לא על העכו"ם ולא על ישראל המלמדו".

ומסיק השרידי אש: "מכל האמור נראה שעיקר האיסור לעכו"ם ללמוד תורה הוא החשש שלא יבואו אח"כ ליטול התורה מישראל ולהכחיש יתרונם של ישראל בזה. וזהו המכוון בדברי חז"ל, שריא להם מעין נערה המאורסה או כאשת איש (לשון הספרי) או מטעם גזל. והכוונה אחת היא — גזילת הברית שכרת ה' עם עמו לייחדו ולהפליאו מכל האומות... והנה מה שהעלינו הוא רק

מא) אסר ללמוד עם גר קודם גיורו אם אינו מתגייר במקומו, וחלק על המהרש"א (שבת פ"ב חי' אג') שהסביר את לימודו של הלל כן. והסבירו בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' צ): "וצריך לומר בכונת רעק"א שמה שמותר וגם מחוייבין ללמוד הוא דוקא כשהגרות יהיה כאן דכיון דהוא מכין עצמו להגרות הוא מצורכי הגרות שזה מותר בפשיטות גם לרעק"א, ובודאי אין לדקדק לצמצם לומר רק מה שמוכרח לידע תיכף"...

ח. בשו"ת שיח יצחק (סי' תט) דן: "מהו ללמוד עם גוי סדר התפלה ולשון הקודש". ומסקנתו: "והנה תפלה יש לאסור ממה שראיתי בס' חסידים סימן רל"ח, שאין לומר במעמד גוי זמרים נאים, שמא ישמעם העכו"ם ויזמרים לפני הע"ה..."

"והנה ללמוד לשון הקודש יש לאסור כי ע"י שידוע ומבין לשון הקודש יכול ללמד אח"כ לעצמו תורה שבכתב ותורה שבע"פ..."

"והנה מטעם שכתבתי שיש לחוש שהגוי יעשה ספרי מינות או ספרי הדחה בוודאי יש לאסור, ועיין בס' ברכי יוסף יו"ד סימן רמ"ו דין ד' וז"ל, אסור ללמוד עם הגוי אפילו אל"ף בית וכו', עיין שם בדבריו".

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קלב) משיב שאם אין מתכוונים למסור להם, מותר ללמד ליהודים כאשר יחד עימם יושבים גויים. ז"ל: "ובדבר חג הפסח כשתבא הביתה מהישיבה ותמצא שם גם את קרובך ואשתו שהיא נכרית ע"פ הדין, ואתה תצטרך להגיד את ההגדה ולתרגמה כדי לזכות את אביך ואמך וממילא תשמע גם היא, אם מותר לפניך. הנה פשוט לע"ד דמה שא"ר אמי בחגיגה דף י"ג אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם, הוא דוקא כשכוונתו למוסרם להעכו"ם אבל כשכוונתו הלומד דברי תורה

משום חשש סכנה...
 "ומאז ראיתי בס' מצרף לחכמה מהגאון
 הקדמון הישר מקנדי' ז"ל (הובא ג"כ בתוי"ט
 ריש ברכות) שכ' שזה הי' תחלת ירידת ארץ
 איטאליען מה שלמדו ישראל וגלחים במקום
 אחד, וכל מי שמצוי קצת בתולדות עמינו
 יודע שדבר זה הי' הרועץ הגדול לעמינו
 וסופו שמד וגזירות ר"ל". **אמנם בח"י (סי' לב)**
פסק המנח"י: "החילוק בין מלמד לרבי
 אעפ"י שאחד הוא ילד גוי יכול להיות אמת
דאין מונעים מילדים רבים ישראלים תורה
בשביל ילד גוי, אבל עצם הדבר דילד גוי
 נמצא בכיתה ע"מ שלא להתגייר, הוא עון
 גדול..."

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' מב) הסיק:
 "הרי להדיא דעת הרמב"ם ז"ל דהאי מימרא
 דר"י הלכה פסוקה היא ודלא כשפת אמת
 ז"ל, גם נראה דעת הרמב"ם דאין ללמד
 שום דבר תורה חוץ מ' מצוות שלהם ודלא
 כהמצלקים בין טעמי המצוות וסודות
 המצוות וכל החילוקים הנ"ל ודלא כבן
 המהרי"א והש"ג ג"כ והמהרי"ץ חיות. אבל
 ראיתי בפ"י רבינו גרשום מאוה"ג ב"ב שפי'
 בתינוקות דעו"כ אם רוצה ללמוד ספר
 רפואה או מקרא יכול לעכב עליו דלא מצי
 עביד עכ"ל והנראה דדייק בלשונו הקדוש
 שרוצה ללמוד עם תינוקות עכו"ם מקרא
 ולכאורה למה לא כתב סתם תורה והי' אפשר
 לדייק מזה דס"ל דמקרא מותר ללמדם ורק
 תורה שבע"פ אסור וכדעת בנו של מהרי"א
 ולכן דייק בלשונו הטהור או מקרא וי"ל ועיין
 כתובות קי"א רע"א שלש שבועות השביע
 הקב"ה את ישראל וכו' שולא [שלא] יגלו
 הסוד לעכו"ם וברש"י שם שלא יגלו סוד
 טעמי תורה משמע דדוקא סודות התורה
 וכדעת המהרש"א ז"ל וצ"ע."

עפ"י הרמב"ם. אולם התוס' בחגיגה י"ג, א
 ובבב"ק ל"ח, א אוסרים את הלימוד לעכו"ם
 בכל אופן". ומסיק שיש טעם להקל משום
 איבה.

בח"ב (סי' נו) העלה השרידי אש: "ובעיקר
 הדין נראה לענ"ד, שהאיסור לעכו"ם לעסוק
 בתורה היינו בדרך קביעות, ללמוד גופי תורה
 בספרים שלנו בעיון ובהעמקה. וכן המלמדו
 עובר בעשה, לפי דעת התוס' בב"ק ל"ח, א,
 היינו נמי שמלמדו גופי תורה, חומש ומפרשים
 ותלמוד ומפרשים.

"אבל להודיע לו דיני תורה ולהאירם באור
 האמת מותר, כמש"כ הרמב"ם בתשובתו
 הנ"ל... ואפשר שיש בזה משום קידוש השם,
 שעל ידי כך ידעו לכבד ולהוקיר חקות
 תורתנו הקדושה, כמו שכתב בש"ג הנ"ל..."

ושוב מסיק: "ומכל המקומות הנ"ל יוצא
 מפורש, שהאיסור הוא רק לקבוע לימוד
 התורה בספרים הקדושים ובפולחן של
 תורה, אבל להודיע להם מחכמת התורה
 בדרך הרצאה וסיפור מותר. וכן מותר
 לעכו"ם לקרוא בתורה דרך העברה ודרך
 קריאה שטחית, ורק העסק בתורה נאסר
 לעכו"ם כל זמן שלא נתגייר, וכמו שהבאתי
 בשם הגאון הנצי"ב."

ופסק להלכה: "ולכן בצירוף כל הטעמים
 המבוארים למעלה, דעתי נוטה להתיר
 הרצאה על משפטי ישראל בפני קהל שומעים
 שאינם יהודים. ופשוט, שאם בין קהל
 השומעים נמצאים גם יהודים, שודאי מותר.
 כמש"ל."

ט. שו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' צח) החמיר
שאינו ללמד כלל. וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ב
סי' נט) כתב: "היוצא מזה דאיסור גמור הוא
 ועובר בעשה, וגם משום שלום מלכות לא
 הותר, אם לא בגזירת מלכות לצורך שעה

חבל נחלתו

טעמים וסודותיהם. ויש שהתירו רק נביאים וכתובים.
ג. יש שסברו שמותר ללמד תורה שבכתב ולא תורה שבע"פ.
ד. ויש שסברו שמותר ללמד אם כוונתם לידיעה בלבד ולא ליצור להם דת חדשה.
ה. עם גר מותר עוד לפני גיורו ללמוד תורה.
ו. אין ללמד כיתת נכרים דברי תורה ויש שהתירו אם יש בכך קידוש השם או חשש איבה.
ז. מותר ללמד דברי תורה לכיתה של תלמידים מישראל שיש בה נכרים אם אין אפשרות להוציאם.
ח. משפטים השייכים אף לשבע מצוות בני נח מותר ללמד אף לנכרים.
ט. לגבי לימוד עברית לגויים נחלקו הדעות באחרונים.

וכן בשו"ת יביע אומר (ח"ב י"ד סי' יז) אית (יב) פסק: "המורם מכל האמור שאסור ללמד תורה לגוי, בין תורה שבכתב בין תורה שבע"פ, ואסור לענות לו על שאלות דתיות. לבד כשמקשה ומתמיה על דת ישראל, שמותר להקרות את שינוי ולהשיב לו מלחמה שעה. וכמ"ש ודע מה שתשיב לאפיקורוס, ה"מ באפיקורוס עכו"ם (סנהדרין לח:). וכן מותר ללמדו דיני שבע מצות אף בזה"ז. גם מותר ללמדו עברית ולשון הקודש ודקדוקה. וקטן דמסברי ליה ומסבר דינו כגדול. פחות מכן מותר ללמדו תורה". והאריך בכך בשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ג חו"מ סי' ב ובהערות).

מסקנות

א. לפי רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים אין ללמד לנכרי דברי תורה כלל.
ב. יש שסברו שמותר ללמד ד"ת ללא

סימן כח

הנאה מצדקה

ראשית מצד איסורי הנאה, אין צדקה בגדר איסור הנאה, וע"כ אם לא נדר לתת למוסד מסויים מותר לו לתת לאיזה נזקק שמצא לנכון או למוסד ראוי. וטובת ההנאה שלו, כלומר הוא יגדיר למי יתן אעפ"י שיש לו הנאה במה שהמוסד וכד' יודע שהוא הנותן. כמו"כ אם התכוין לתת צדקה למוסד מסויים אשר על התרומות הניתנות לו ישנו זיכוי מס — ודאי הוא רשאי, כיון שכך הגדיר זאת מראש. השאלה עולה במקום שנדר בצורה סתומה ממון לצדקה ועתה הוא מעוניין לתת

שאלה

אדם נדר לצדקה סכום כסף מסויים האם מותר לו להעביר את הכסף למוסד מוכר ע"י מס הכנסה כדי שיקבל זיכוי מס של שליש מהסכום? מה דינו של אותו זיכוי, האם צריך גם אותו לתת לצדקה או שיכול ליטלו לעצמו או להפריש ממנו מעשר כספים וכד'?

תשובה

א. מוצנעים בשאלה כמה אפשרויות וצדדים.